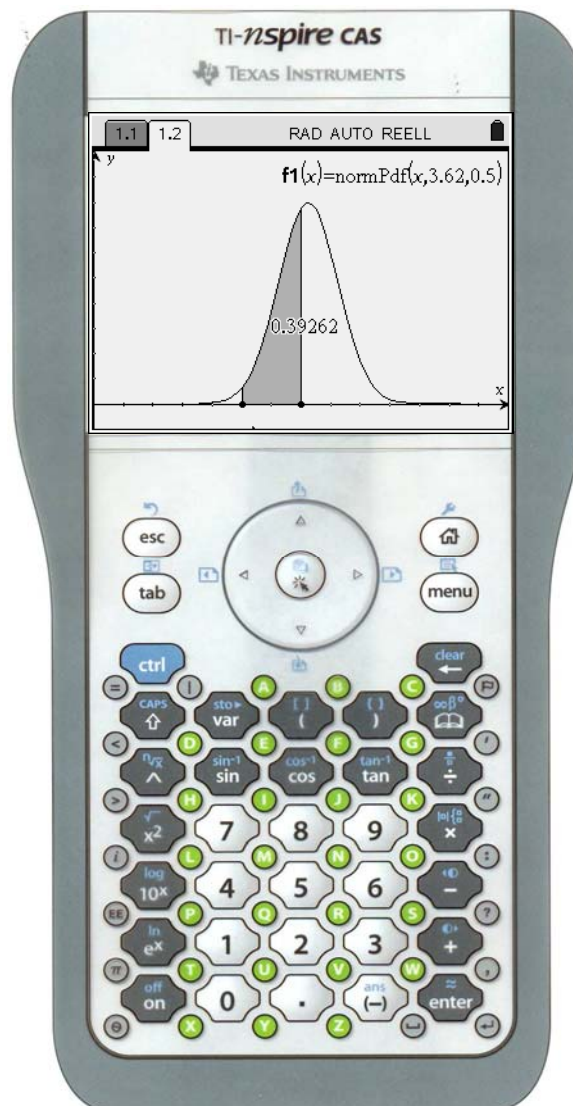

Matematikk X

og

det digitale verktøyet

Kristen Nastad

Forord

Heftet er skrevet på grunnlag av versjon 1.6.4295 2008 – 12 – 09 av operativsystemet til programmet **TI-*n*spire™ CAS Operating System Software** for **CAS-kalkulatoren** og **Aschehougs** lærebok **Matematikk X**, studieforbereende utdanningsprogram.

Kalkulatoren inneholder **applikasjonene** (noen funksjoner i parentes)

- **Kalkulator** (algebra, funksjonsanalyse, sannsynlighet, statistikk og vektor)
- **Grafer & geometri** (graf- og tegneverktøy, geometri og analyseverktøy)
- **Lister & regneark** (regresjon, fordeling, test, konfidensintervall og tabell)
- **Notes** (tekstredigering)
- **Data & statistikk** (plott, diagram, regresjon)

I heftet finner du forklaringer på bruk av kalkulatoren **TI-*n*spire CAS** i alle eksemplene der tastetrykkene for TEXAS er tatt med i læreboka.

Du finner også forklaringer på hvordan du kan bruke kalkulatoren i noen andre eksempler.

Side 3 finner du **innholdsfortegnelsen** med sidehenvisningene til læreboka lengst til venstre.

Korte beskrivelser av noen **taster** finner du på side 4.

Forklaringer til **hurtigtaster** finner du på side 5.

Sett deg godt inn i informasjonen som fulgte med kalkulatoren.

På nettstedet **Atomic Learning** finner du animerte opplæringssekvenser på norsk. Se også **Digitale verktøy** i **Lenkesamling** på **Lokus**.

Den norske sida til **Texas Instruments**:

http://education.ti.com/educationportal/sites/NORGE/productCategory/no_nspire.html

gir mye informasjon om kalkulatoren.

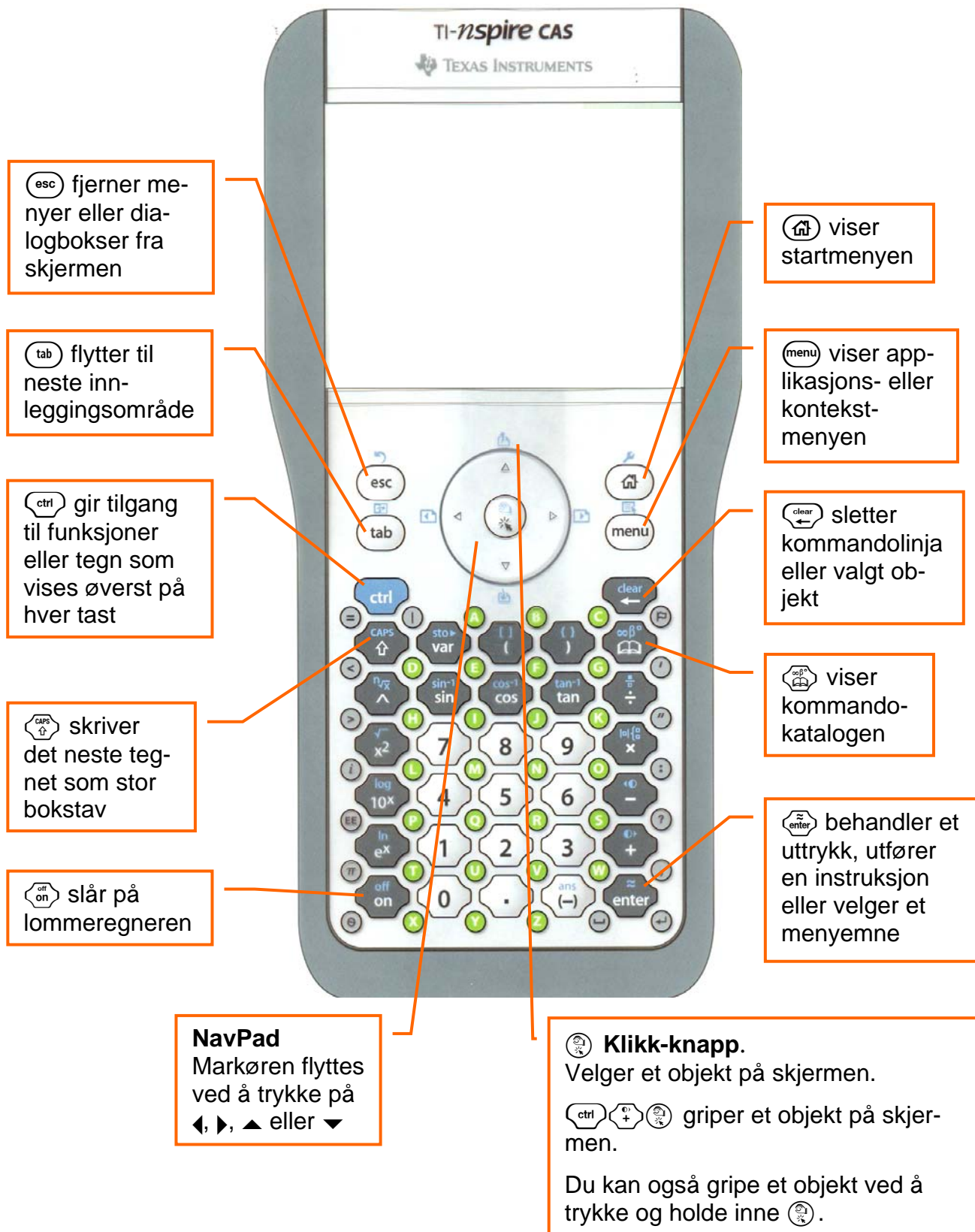
Lykke til med bruken av heftet!

Kristen Nastad

Innhold

Tastene på TI- <i>n</i> spire CAS	4
Hurtigtaster.....	5
1: Komplekse tall	6
14 – 17 Regneregler for komplekse tall.....	6
17 – 20 Konjugasjon og divisjon.....	6
20 – 26 Polar form.....	6
27 – 31 Eksponentiell form.....	7
32 – 37 Komplekse n-terøtter.....	8
37 – 39 Likninger med komplekse koeffisienter	8
2: Tallteori	9
51 – 58 Euklids bevis og Eratostenes' sold	9
59 – 64 Største felles faktor	9
65 – 71 Euklids algoritme	9
71 – 81 Primtallsfaktorisering og diofantiske likninger.....	10
81 – 89 Restregning og delbarhetskriteriet.....	10
89 – 99 Kongruensregning	10
3: Sannsynlighet	11
131 – 136 Stokastiske variabler	11
136 – 144 Forventningsverdi.....	12
144 – 150 Varians og standardavvik	12
150 – 162 Normalfordelingen	13
163 – 170 Sentralgrensesetningen	14
170 – 175 Litt om statistiske metoder.....	15

Tastene på TI-*n*spire CAS

Hurtigtaster

Redigere tekst		Navigasjon	
Klipp ut		Hjem	
Kopier		Slutt	
Lim inn		Side opp	
Angre		Side ned	
Gjør om		Opp et nivå i hierarkiet	
Sett inn tegn, symboler		Ned et nivå i hierarkiet	
Visning av tegn, symboler		Navigere i dokumenter	
Ikke lik		Vis forrige side	
Senket strek		Vis neste side	
$\geq$		Vis sidesortering	
$\leq$		Veivisere og sjabloner	
Semikolon		Legge til en kolonne i en matrise	
Matematisk sjablonpalett		Legge til en rad i en matrise	
∞		Sjablon for integrasjon	
\$		Sjablon for den deriverte	
Symbol for grader		Endre displayet	
Dokumentstyring		Øke kontrast	
Opprette nytt dokument		Redusere kontrast	
Sette inn ny side		Slå av	
Velg applikasjon			
Lagre aktuelt dokument			

1: Komplekse tall

14 – 17 Regneregler for komplekse tall

Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\frac{\square}{\square} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 1 og 2

I eksempel 1 taster du $\left[2 \right] \left[+ \right] \left[3 \right] \left[i \right] \left[- \right] \left[5 \right] \left[- \right] \left[4 \right] \left[i \right] \left[\frac{\square}{\square} \right]$ når differansen mellom z_1 og z_2 skal beregnes. På tilsvarende måte finner du produktet i eksempel 2.

1.1 RAD AUTO REELL	
$2+3i - (-5-4i)$	$7+7i$
$(2+3i) \cdot (-5-4i)$	$2-23i$

Eksempel 4

Potensen i^{12} finner du ved å taste $\left[i \right] \left[\frac{\square}{\square} \right] \left[12 \right] \left[\frac{\square}{\square} \right]$. På tilsvarende måte finner du de andre potensene av i .

1.1 RAD AUTO REELL	
i^{12}	1
i^{13}	i
i^{14}	-1
i^{15}	$-i$

17 – 20 Konjugasjon og divisjon

Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\frac{\square}{\square} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel side 18

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[2 \right] \left[8 \right] \left[1 \right]$, skriv inn uttrykket og tast $\left[\frac{\square}{\square} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL	
$\text{conj}((2+3i) \cdot (5+2i))$	$4-19i$

Eksempel 2

Tast inn brøken med parenteser om telleren og om nevneren. Avslutt med $\left[\frac{\square}{\square} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL	
$\frac{10+5i}{1+2i}$	$4-3i$

20 – 26 Polar form

Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\frac{\square}{\square} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed. Pass på at du bruker grader i **Dokumentinnstillinger...**

Eksempel 1

Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[3 \right] \left[- \right] \left[4 \right] \left[i \right] \left[\frac{\square}{\square} \right] \left[\text{menu} \right] \left[2 \right] \left[8 \right] \left[6 \right] \left[\text{ctrl} \right] \left[\frac{\square}{\square} \right]$. Nå kommer absoluttverdien og argumentet fram i kalkulatorvinduet. Argumentet velger du i første omløp. Dermed kan du skrive det komplekse tallet $3 - 4i$ på polar form. Kontroller svaret ved å taste $\left[\frac{\square}{\square} \right]$. Se nederste linje til høyre.

1.1 GRA AUTO REELL	
$(3-4i) \rightarrow \text{Polar}$	$(5, \angle -53.1301)$
$-53.1301+360$	306.87
$5 \cdot (\cos(306.8699) + i \cdot \sin(306.8699))$	$3-4i$

Eksempel 2

Tast inn uttrykket for det komplekse tallet på polarform. Avslutt med $\cdot$. Svaret med desimaler får du ved å taste ctrl enter . Alternativt kan du taste ctrl enter , velg $\angle$ og avslutt med ctrl enter .

1.1 GRA AUTO REELL CAS	
$4(\cos(30)+i\sin(30))$	$2\sqrt{3}+2i$
$4(\cos(30)+i\sin(30))$	$3.4641+2i$
$(4 \angle 30)$	$2\sqrt{3}+2i$
$(4 \angle 30)$	$3.4641+2i$

Eksempel nederst side 22

Tast menu 2 9 , velg **2: Reell del**, **3: Imaginær del**, **4: Polar vinkel** eller **5: Størrelse**. Avslutt med ctrl enter eller ctrl enter . ctrl enter gir desimaler.

1.1 GRA AUTO REELL CAS	
$\text{real}(1+i)$	1
$\text{imag}(1+i)$	1
$\text{angle}(1+i)$	45
$ 1+i $	$\sqrt{2}$

Eksempel 3 og 4

Skriv inn produktet av de to komplekse tallene i **Eksempel 3** på samme måte som i alternativ metode i **Eksempel 2**. Avslutt med ctrl enter . På tilsvarende måte gjennomfører du divisjonen av de to komplekse tallene i **Eksempel 4**. Kontroller svarene ved å bruke reglene for multiplikasjon og divisjon på polar form.

1.1 GRA AUTO REELL CAS	
$((2 \angle 35) \cdot (3 \angle 75)) \text{Polar}$	$(6 \angle 110)$
$6 \angle 350$	$(2 \angle -60)$
$(3 \angle 50) \text{Polar}$	
$-60+360$	300

Eksempel 5

Skriv inn potensen av det komplekse tallet i **Eksempel 5** og avslutt med ctrl enter . Gjør om det komplekse tallet til polar form på samme måte som i **Eksempel 1**. Deretter opphører du svaret på polar form i 5-te og taster menu 2 9 6 enter . Vi ser at **de Moivres** formel er brukt her. Til slutt kan du kontrollere svaret ved å gjøre om til vanlig form.

1.1 GRA AUTO REELL CAS	
$(\sqrt{3}+i)^5$	$-27.7128+16i$
$(\sqrt{3}+i) \text{Polar}$	$(2 \angle 30)$
$((2 \angle 30)^5) \text{Polar}$	$(32 \angle 150)$
$((2 \angle 30)^5)$	$-27.7128+16i$

27 – 31 Eksponentiell form

Tast ctrl 6 tab enter 1 dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast ctrl 6 1 dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 1

Vi gjør om 150° til en vinkel i radianer. Tast 1 5 0 . Deretter taster du ctrl enter , velger symbolet for grader ytterst til høyre på den første symbolraden og taster ctrl enter 1 R enter enter . Tast ctrl enter , og du får vinkelen som et desimaltall.

1.1 RAD AUTO REELL CAS	
$(150^\circ) \text{Rad}$	$\left(\frac{5\pi}{6}\right)_r$
$(150^\circ) \text{Rad}$	$(2.61799)_r$

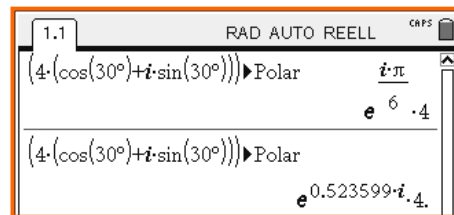
Eksempel 2

Vi gjør om 2 til grader. Tast 2 ctrl enter 1 D enter enter . Du får svaret på desimalform ved å taste ctrl enter .

1.1 RAD AUTO REELL CAS	
2DD	$\left(\frac{360}{\pi}\right)_o$
2DD	114.592°

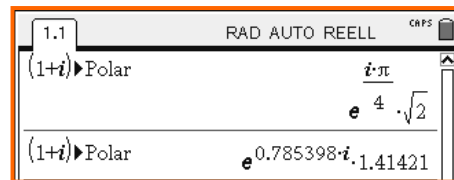
Eksempel 3

Skriv inn tallet på polar form. Deretter taster du $\text{ctrl} \rightarrow \text{1} \rightarrow \text{P} \rightarrow \text{enter} \rightarrow \text{enter}$. Du får svaret på desimalform ved å taste $\text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$.

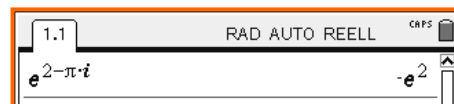
Eksempel 4

Skriv inn tallet på vanlig form. Deretter taster du $\text{ctrl} \rightarrow \text{1} \rightarrow \text{P} \rightarrow \text{enter} \rightarrow \text{enter}$. Du får svaret på desimalform ved å taste $\text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$.

Eksempel 5

Skriv inn tallet på eksponentiell form. Deretter taster du $\text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$. Du får svaret på vanlig form.

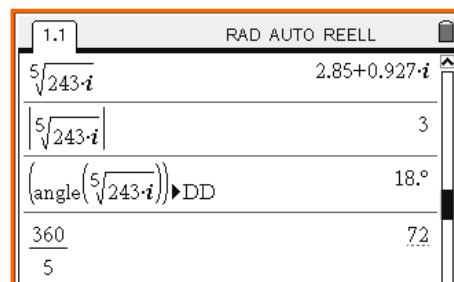

32 – 37 Komplekse n-terøtter

Tast $\text{ctrl} \rightarrow \text{6} \rightarrow \text{tab} \rightarrow \text{enter} \rightarrow \text{1}$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\text{ctrl} \rightarrow \text{6} \rightarrow \text{1}$ dersom du ikke får noen beskjed.

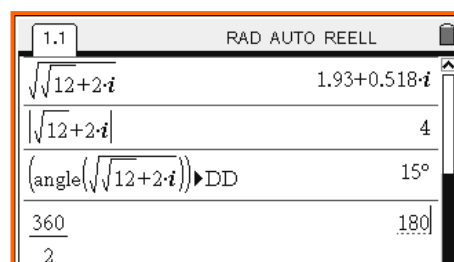
Eksempel 5

Vi finner den ene 5-teroten direkte ved å taste $\text{ctrl} \rightarrow \sqrt[n]{x} \rightarrow 5 \rightarrow \text{tab} \rightarrow 2 \rightarrow 4 \rightarrow 3 \rightarrow i \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$. De andre løsningene finner vi ved først å bestemme absoluttverdien for $z = 243i$: Tast $\text{menu} \rightarrow 2 \rightarrow 8 \rightarrow 5 \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \sqrt[n]{x} \rightarrow 5 \rightarrow \text{tab} \rightarrow 2 \rightarrow 4 \rightarrow 3 \rightarrow i \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$. Argumentet finner vi ved å taste $\text{menu} \rightarrow 2 \rightarrow 8 \rightarrow 4 \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \sqrt[n]{x} \rightarrow 5 \rightarrow \text{tab} \rightarrow 2 \rightarrow 4 \rightarrow 3 \rightarrow i \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$. Deretter deler du 360° med 5. Argumentene for z er derfor gitt ved: $18^\circ + k \cdot 72^\circ$. Nå kan du finne alle 5-terøttene.

Eksempel 6

Vi finner den ene kvadratrotten direkte ved å taste $\text{ctrl} \rightarrow \sqrt{x} \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \sqrt{x} \rightarrow 1 \rightarrow 2 \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow + \rightarrow 2 \rightarrow i \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$. De andre løsningene finner vi ved først å bestemme absoluttverdien og argumentet på samme måte som i **Eksempel 5**. Deretter deler du 360° med 2. Argumentene for z er derfor gitt ved: $15^\circ + k \cdot 180^\circ$. Nå finner du den andre kvadratrotten.

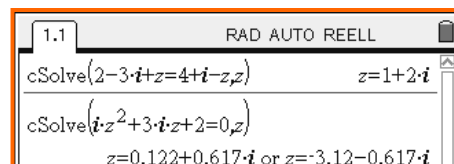

37 – 39 Likninger med komplekse koeffisienter

Tast $\text{ctrl} \rightarrow \text{6} \rightarrow \text{tab} \rightarrow \text{enter} \rightarrow \text{1}$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\text{ctrl} \rightarrow \text{6} \rightarrow \text{1}$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 1 og 2

I hvert av eksemplene taster du først $\text{menu} \rightarrow 3 \rightarrow \text{A} \rightarrow 1$. Deretter skriver du inn likningen og avslutter med $\text{ctrl} \rightarrow \text{Z} \rightarrow \text{ctrl} \rightarrow \text{enter}$.

2: Tallteori

51 – 58 Euklids bevis og Eratostenes' sold

Tast $\left[\text{home} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{enter} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\text{home} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 3

Vi velger tallet 37 og divisoren 2. Heltallskvotienten finner vi ved å taste $\left[\text{menu} \right] \left[2 \right] \left[8 \right] \left[2 \right] \left[3 \right] \left[7 \right] \left[\frac{\square}{\square} \right] \left[2 \right] \left[\text{enter} \right]$. Resten finner vi ved å taste $\left[\text{menu} \right] \left[2 \right] \left[6 \right] \left[3 \right] \left[7 \right] \left[\text{,} \right] \left[2 \right] \left[\text{enter} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL	
$iPart\left(\frac{37}{2}\right)$	18
$remain(37,2)$	1

59 – 64 Største felles faktor

Tast $\left[\text{home} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{enter} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\text{home} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 1

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[2 \right] \left[4 \right] \left[2 \right] \left[8 \right] \left[\text{,} \right] \left[7 \right] \left[0 \right] \left[\text{enter} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL	
$gcd(28,70)$	14

Eksempel 5

Vi finner primfaktorene i hvert av tallene 798 og 910. Tast $\left[\text{menu} \right] \left[2 \right] \left[3 \right] \left[\text{ctrl} \right] \left[\left\{ \right\} \right] \left[7 \right] \left[9 \right] \left[8 \right] \left[\text{,} \right] \left[9 \right] \left[1 \right] \left[0 \right] \left[\text{enter} \right]$. 2 og 7 er felles primfaktorer. På samme måte som i **Eksempel 1** finner du største felles faktor som har primfaktorene 2 og 7.

1.1 RAD AUTO REELL	
$factor(\{798,910\})$	$\{2 \cdot 3 \cdot 7 \cdot 19, 2 \cdot 5 \cdot 7 \cdot 13\}$
$gcd(798,910)$	14
$factor(14)$	2·7

65 – 71 Euklids algoritme

Tast $\left[\text{home} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{enter} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\text{home} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 1

Vi bruker kalkulatoren, beregner $188:138$, tar bort desimalene og beregner $188 - 1 \cdot 138$. Deretter deler vi 138 med 50, tar bort desimalene og fortsetter på samme måte helt til vi kommer til null.

Dette gir $sff(188, 138) = 2$.

1.1 RAD AUTO REELL	
$\frac{188}{138}$	1.36232
$188 - 1 \cdot 138$	50
$\frac{138}{50}$	2.76
$138 - 2 \cdot 50$	38

1.1 RAD AUTO REELL	
$\frac{50}{38}$	1.31579
$50 - 1 \cdot 38$	12
$\frac{38}{12}$	3.16667
$38 - 3 \cdot 12$	2

1.1 RAD AUTO REELL	
$\frac{12}{2}$	6
$12 - 6 \cdot 2$	0

71 – 81 Primtallsfaktorisering og diofantiske likninger

Tast $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[6 \right]$ $\left[\text{tab} \right]$ $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[6 \right]$ $\left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 4

Tast $\left[\text{menu} \right]$ $\left[2 \right]$ $\left[3 \right]$, skriv tallet og avslutt med $\left[\frac{1}{x} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL

factor(2738052)	$2^2 \cdot 3^2 \cdot 19 \cdot 4003$
-----------------	-------------------------------------

81 – 89 Restregning og delbarhetskriteriet

Tast $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[6 \right]$ $\left[\text{tab} \right]$ $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[6 \right]$ $\left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 2

Tast $\left[\text{menu} \right]$ $\left[2 \right]$ $\left[6 \right]$, skriv inn 117,7 og avslutt med $\left[\frac{1}{x} \right]$.

Alternativ: Tast $\left[\text{menu} \right]$ $\left[2 \right]$ $\left[8 \right]$ $\left[5 \right]$, skriv inn 117,7 og avslutt med $\left[\frac{1}{x} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL

remain(117,7)	5
mod(117,7)	5
mod(-231,17)	7

Eksempel 3

Tast $\left[\text{menu} \right]$ $\left[2 \right]$ $\left[8 \right]$ $\left[5 \right]$, skriv inn $\left[2 \right]$ $\left[4 \right]$ $\left[3 \right]$ $\left[1 \right]$ $\left[+ \right]$ $\left[1 \right]$ $\left[8 \right]$ $\left[7 \right]$ $\left[\cdot \right]$ $\left[9 \right]$ og avslutt med $\left[\frac{1}{x} \right]$. På tilsvarende måte finner du resultatene på de tre neste linjene. Du ser at resultatene stemmer med addisjons- og multiplikasjonsregelen for rester.

1.1 RAD AUTO REELL

mod(2431+187,9)	8
mod(2431,9)+mod(187,9)	8
mod(2431·187,9)	7
mod(2431,9)·mod(187,9)	7

89 – 99 Kongruensregning

Tast $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[6 \right]$ $\left[\text{tab} \right]$ $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[6 \right]$ $\left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 5

Tast $\left[\text{menu} \right]$ $\left[3 \right]$ $\left[1 \right]$, skriv inn likningen og avslutt med $\left[\frac{1}{x} \right]$ $\left[X \right]$ $\left[\frac{1}{x} \right]$.

1.1 RAD AUTO REELL

solve(x+5=mod(7,11),x)	x=2
------------------------	-----

3: Sannsynlighet

131 – 136 Stokastiske variabler

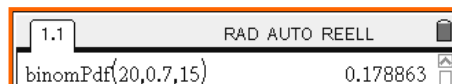
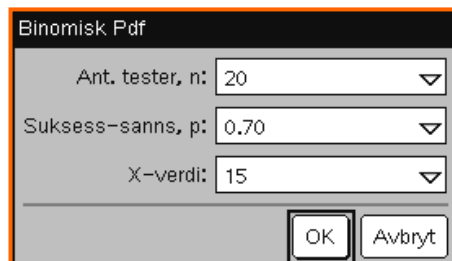
Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\frac{1}{x} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 2

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[\text{D} \right]$. I dialogboksen skriver du inn de aktuelle tallene.

Bekreft valgene med $\left[\frac{1}{x} \right] \left[\frac{1}{x} \right]$.

Sannsynligheten er 17,9 % for at akkurat 15 frø vil spire.

Utvidelse av eksempel 2

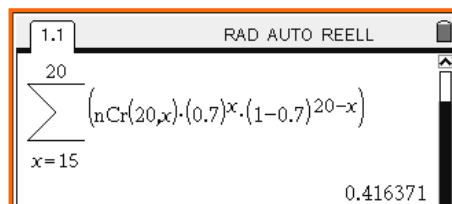
Vi finner sannsynligheten for at minst 15 frø vil spire.

Alternativ 1:

Tast

$\left[\text{menu} \right] \left[4 \right] \left[4 \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[1 \right] \left[5 \right] \left[\text{tab} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[3 \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[, \right] \left[\text{X} \right]$
 $\left[\frac{1}{x} \right] \left[0 \right] \left[. \right] \left[7 \right] \left[\sqrt{x} \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[\frac{1}{x} \right] \left[1 \right] \left[\frac{1}{x} \right] \left[0 \right] \left[. \right] \left[7 \right] \left[\sqrt{x} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\frac{1}{x} \right]$
 $\left[\text{X} \right] \left[\frac{1}{x} \right]$

Sannsynligheten er 41,6 % for at minst 15 frø vil spire.

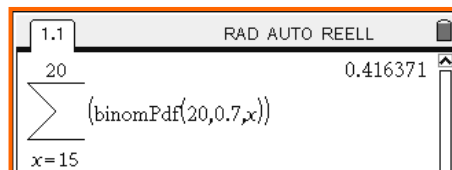
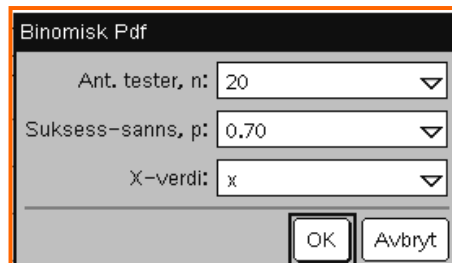

Alternativ 2:

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[4 \right] \left[4 \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[1 \right] \left[5 \right] \left[\text{tab} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[\text{D} \right]$. I dialogboksen skriver du inn de aktuelle tallene.

Bekreft valgene med $\left[\frac{1}{x} \right] \left[\frac{1}{x} \right]$.

Sannsynligheten er 41,6 % for at minst 15 frø vil spire.

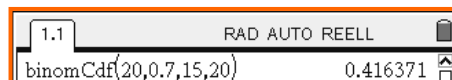
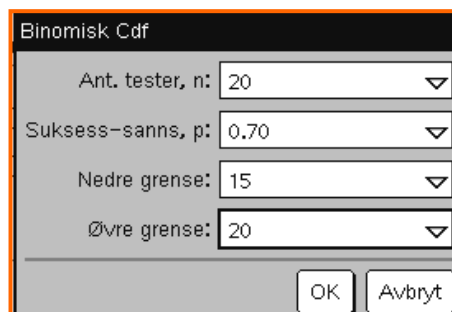

Alternativ 3:

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[\text{E} \right]$. I dialogboksen skriver du inn de aktuelle tallene.

Bekreft valgene med $\left[\frac{1}{x} \right] \left[\frac{1}{x} \right]$.

Sannsynligheten er 41,6 % for at minst 15 frø vil spire.

136 – 144 Forventningsverdi

Tast $\left[\text{Home} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{enter} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\text{Home} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel side 141 og 142

Alternativ 1:

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[4 \right] \left[4 \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{X} \right] \left[\frac{\text{binom}}{x} \right] \left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[\text{D} \right]$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\left[\text{enter} \right] \left[\text{enter} \right]$.

Forventningsverdien for den stokastisk variable er 14; altså:

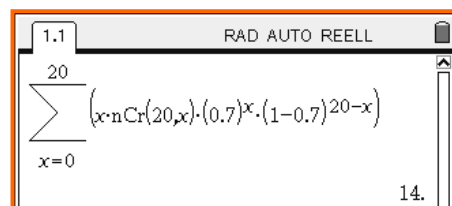
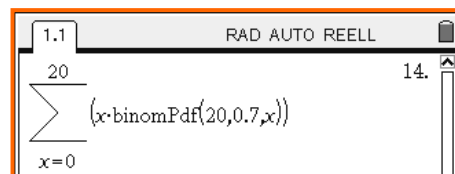
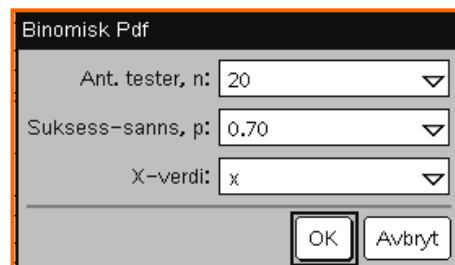
$$E(X) = n \cdot p = 20 \cdot 0,70 = 14$$

Alternativ 2:

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[4 \right] \left[4 \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{X} \right] \left[\frac{\text{binom}}{x} \right] \left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[3 \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{X} \right] \left[\frac{\text{binom}}{x} \right] \left[0 \right] \left[\cdot \right] \left[7 \right] \left[\frac{\text{binom}}{\wedge} \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[\left(\frac{\text{binom}}{1} \right) \right] \left[1 \right] \left[\text{e} \right] \left[0 \right] \left[\cdot \right] \left[7 \right] \left[\frac{\text{binom}}{\wedge} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{enter} \right]$.

Forventningsverdien for den stokastisk variable er 14; altså:

$$E(X) = n \cdot p = 20 \cdot 0,70 = 14$$

144 – 150 Varians og standardavvik

Tast $\left[\text{Home} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{enter} \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\text{Home} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed.

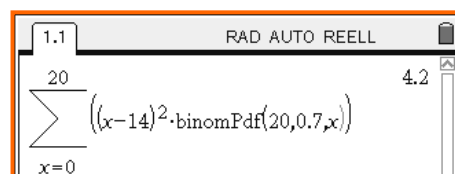
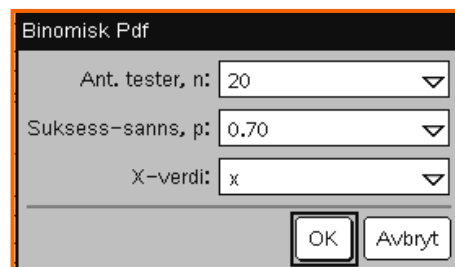
Eksempel side 148

Tast $\left[\text{menu} \right] \left[4 \right] \left[4 \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{tab} \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[2 \right] \left[0 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\left(\frac{\text{binom}}{1} \right) \right] \left[\text{X} \right] \left[\text{e} \right] \left[1 \right] \left[4 \right] \left[\frac{\text{binom}}{\wedge} \right] \left[2 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\frac{\text{binom}}{x} \right] \left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[\text{D} \right]$. I dialogboksen fyller du de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\left[\text{enter} \right] \left[\text{enter} \right]$.

Forventningsverdien for den stokastisk variable er 14; altså:

$$\text{Var}(X) = n \cdot p \cdot (1 - p) = 20 \cdot 0,70 \cdot 0,30 = 4,20$$

150 – 162 Normalfordelingen

Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[\text{tab} \right] \left[\text{enter} \right] \left[2 \right]$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[2 \right]$ dersom du ikke får noen beskjed. Tast $\left[\frac{1}{x} \right] \left[6 \right] \left[1 \right]$. Nå kan du veksle mellom graf- og kalkulatorapplikasjonen.

NB! – eksempel side 154

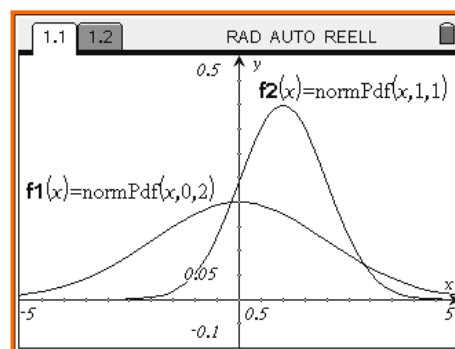
I kalkulatorapplikasjonen får du fram normalfordelingsfunksjonen ved å taste $\left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[1 \right]$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\left[\text{enter} \right] \left[\text{enter} \right]$.

Merk $\text{normPdf}(x,0,2)$, kopier $\left(\text{ctrl} \right) \left(C \right)$ funksjonen og lim $\left(\text{ctrl} \right) \left(V \right)$ den inn på kommandolinja i grafapplikasjonen.

Kommandolinja kan du skjule eller vise ved å taste $\left(\text{ctrl} \right) \left(G \right)$

Velg x -verdier mellom -5 og 5 . Tilpass vinduet $\left(\text{menu} \right) \left[4 \right] \left(A \right)$ til grafen.

Eksempel 4 og side 161

Punkt 1, alternativ 1:

I kalkulatorapplikasjonen taster du $\left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[2 \right]$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\left[\text{enter} \right] \left[\text{enter} \right]$.

Sannsynligheten er 39,3 % for at en nyfødt gutt er mellom 2,5 og 3,5 kg.

Punkt 1, alternativ 2:

I kalkulatorapplikasjonen taster du $\left[\text{menu} \right] \left[5 \right] \left[5 \right] \left[1 \right]$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene. Bekreft valgene med $\left[\text{enter} \right] \left[\text{enter} \right]$. Merk $\text{normPdf}(x,3.62,0.5)$, kopiér $\left(\text{ctrl} \right) \left(C \right)$ funksjonen og lim $\left(\text{ctrl} \right) \left(V \right)$ den inn på kommandolinja i grafapplikasjonen.

Kommandolinja kan du skjule eller vise ved å taste $\text{ctrl} \text{ G}$.
Velg x -verdier mellom 0 og 7. Tilpass vinduet ($\text{menu} \text{ 4} \text{ A}$) til grafen.

I grafapplikasjonen taster du $\text{menu} \text{ 7} \text{ 5}$, flytter musemarkøren bort til grafen, klikker $\text{ctrl} \text{ click}$ eller taster enter , taster $\text{2} \text{ .} \text{ 5} \text{ enter}$ $\text{3} \text{ .} \text{ 5} \text{ enter}$ og avslutter med enter . Arealet av det skyggelagte området er 0,393.

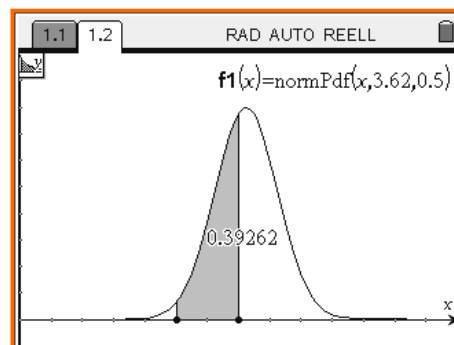
Sannsynligheten er 39,3 % for at en nyfødt gutt er mellom 2,5 og 3,5 kg.

Punkt 2

I kalkulatorapplikasjonen taster du $\text{menu} \text{ 5} \text{ 5} \text{ 3}$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\text{enter} \text{ enter}$.

Sannsynligheten er 90 % for at en nyfødt gutt vil veie høyst 4,26 kg.

Invers normal

Areal: 0.90

μ : 3.62

σ : 0.50

invNorm(0.9,3.62,0.5) 4.26078

163 – 170 Sentralgrensesetningen

Tast $\text{ctrl} \text{ 6} \text{ tab} \text{ enter} \text{ 1}$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast $\text{ctrl} \text{ 6} \text{ 1}$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 3

I kalkulatorapplikasjonen taster du $\text{menu} \text{ 5} \text{ 5} \text{ 2}$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\text{enter} \text{ enter}$.

Sannsynligheten er 4,2 % for at høyst 675 frø vil spire.

Normal Cdf

Nedre grense: 0

Øvre grense: 675

μ : 1000*0.70

σ : $\sqrt{1000*0.70*0.30}$

normCdf(0,675,1000*0.7, $\sqrt{1000*0.7*0.3}$) 0.042249

Eksempel 5

I kalkulatorapplikasjonen taster du $\text{menu} \text{ 5} \text{ 5} \text{ E}$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med $\text{enter} \text{ enter}$.

Sannsynligheten er 28,6 % for at hun får høyst 8 riktige svar.

Binomisk Cdf

Ant. tester, n: 30

Suksess-sanns, p: 1/3

Nedre grense: 0

Øvre grense: 8

binomCdf(30, $\frac{1}{3}$,0,8) 0.286016

Alternativ:

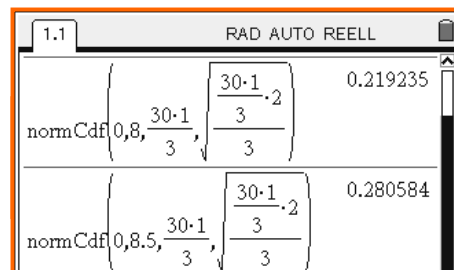
Antall riktige svar, X , er tilnærmet normalfordelt med

forventningsverdien $np = 30 \cdot \frac{1}{3}$ og standardavviket

$\sqrt{np(1-p)} = \sqrt{30 \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{2}{3}}$. I kalkulatorapplikasjonen taster du

menu $\langle 5 \rangle \langle 5 \rangle \langle 2 \rangle$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene. Bekreft valgene med enter enter .

Sannsynligheten er 21,9 % for at hun får høyst 8 riktige svar. Med "halvkorreksjon" får du 28,1 %. Vi ser at sannsynligheten med halvkorreksjon er nesten det samme som det vi får uten tilnærming.

170 – 175 Litt om statistiske metoder

Tast ctrl $\langle 6 \rangle \text{tab}$ enter $\langle 1 \rangle$ dersom du ikke vil lagre ulagret dokument. Tast ctrl $\langle 6 \rangle \langle 1 \rangle$ dersom du ikke får noen beskjed.

Eksempel 1 og 2

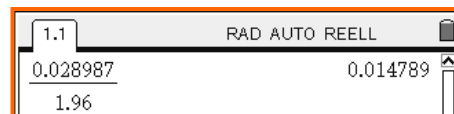
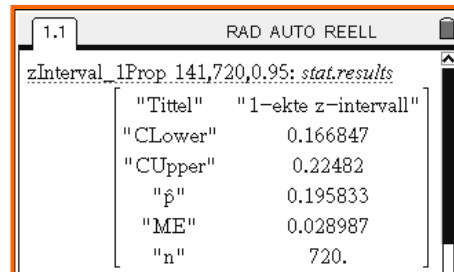
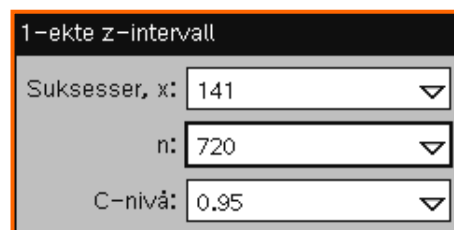
I kalkulatorapplikasjonen taster du menu $\langle 6 \rangle \langle 6 \rangle \langle 5 \rangle$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med enter enter .

I kalkulatorvinduet leser du nå av estimatet 0,196 og standardfeilen $0,028987/1,96 = 0,0148$ til estimatet.

Et 95 % konfidensintervall er $\langle 0,167, 0,225 \rangle$. Altså:

På grunnlag av et 95 % konfidensintervall er Fremskrittspartiets oppslutning mellom 16,7 % og 22,5 % på det aktuelle tidspunktet meningsmålingen ble gjennomført.

Eksempel sidene 174 og 175

I kalkulatorapplikasjonen taster du menu $\langle 5 \rangle \langle 5 \rangle \langle E \rangle$. I dialogboksen fyller du ut de aktuelle feltene.

Bekreft valgene med enter enter .

Sannsynligheten er 1,8 % for at den nye salven vil bli best for minst 61 pasienter, hvis de to salvene er like gode.

